

*К. М. Павицька,
м. Київ*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

У статті на основі аналізу окремих психолого-педагогічних досліджень розглянуто проблему підготовки учнів старшого шкільного віку до створення майбутнього подружнього життя, зокрема виховання у них цінностей сімейного життя.

Ключові слова: сімейне життя, сім'я, цінності, старшокласники.

Відповідно до сімейного кодексу України, сім'я – це первинний та основний осередок суспільства [3]. Окрім того, це одна із найважливіших загальнолюдських цінностей, унікальний соціальний інститут, який відображає усі суспільні трансформації, тенденції та явища, часто не завжди позитивні. Наголосимо, що на сьогодні сучасна сім'я переживає кризовий період (падіння престижу шлюбу і сім'ї, зростання кількості розлучень, неповних, неблагополучних та інших сімей, зниження рівня народжуваності, негативні явища у сфері подружніх та батьківсько-дитячих взаєминах і т. д.), що пов'язано з економічними, політичними, соціокультурними та іншими процесами нашого суспільства. Саме тому проблема підготовки учнів старшого шкільного віку до створення майбутнього подружнього життя, зокрема виховання у них цінностей сімейного життя, наразі видається надзвичайно актуальною.

Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури, різноманітні аспекти проблеми сім'ї давно привертають увагу вчених.

Важливим у контексті нашого дослідження вважаємо вивчення системи ціннісних орієнтацій старшокласників, яка покликана стати на шлях побудови майбутнього сімейного життя як необхідної умови функціонування всієї соціальної структури суспільства. Оскільки цінності слугують своєрідними критеріями, стандартами у виборі тієї чи іншої орієнтації особистості, а також те, що вони є практичним дороговказом для поведінки людини як у повсякденному житті, так і в довгостроковій перспективі, робить їх важливим чинником усіх соціокультурних процесів.

Дослідження ціннісних орієнтацій у сфері сім'ї здійснювали А. Антонов, В. Бойко, Т. Гурко, Т. Кухтевич, М. Мацковський, В. Медкова, В. Сисенко, А. Харчева, З. Янкова. Ціннісні орієнтації на сім'ю і формування їх під час соціалізації вивчалися Т. Алексеєнко, І. Андреєнковою, О. Волжиною, С. Валієвою, Т. Кравченко, Н. Марківською, Л. Панковим та іншими. Аналіз ціннісних орієнтацій випускників шкіл та учнівської молоді здійснили А. Красівський, В. Лисовський, В. Шубкин, В. Чупровий та інші дослідники.

Зниження цінності сім'ї і зростання привабливості альтернативних цінностей призводить до самореалізації особистості в усіх сферах життєдіяльності, окрім сімейної, родинної, і це насамперед пов'язано із заміщенням цінностей сімейного життя іншими. Причини такого явища

розглядали у своїх роботах В. Максименков, В. Попов, Л. Хозяїнова, а також зарубіжні дослідники Е. Бек, М. Боуен, Х. Бріджер, Е. Кейн, Е. Кетчер, Л. Оконеvскі, Л. Саймон, С. Сміт, Б. Фогль та інші.

Проблема підготовки молоді до сімейного життя досліджувалась у роботах І. Волги, Т. Говорун, І. Голода, В. Горелика, І. Гребенникова, З. Кисарчук, В. Ключникова, С. Ковальова, С. Лаптенка, А. Харчева. Підготовку старшокласників до сімейного життя вивчали Т. Афанасьєва, Т. Буленко, З. Кісарчук, С. Ковальов, Д. Колесов, І. Трухін та інші. Моральна підготовка старшокласників до створення сім'ї досліджувалась В. Барським та Н. Верещагіною. Е. Ільїна і Д. Луцик вивчали підготовку старшокласників до створення сім'ї і виконання виховних батьківських функцій. Н. Феоктистова розглядала індивідуальний підхід до старшокласників у процесі їх підготовки до створення сім'ї.

Окрім того, наукові положення про закономірності міжособистісних взаємовідносин і статево-рольової поведінки у юнацькому віці висвітлено у працях Л. Божович, Т. Говорун, Л. Виготського, Я. Коломинського, Г. Костюка, І. Кона, С. Максименко, О. Пенькової, В. Рибалка, Д. Фельдштейна, Е. Шпрангера, зокрема, зміст і організацію роботи педагогічного колективу щодо формування товариських взаємовідносин між підлітками різної статі досліджувала Н. Кузьміна, статеve виховання старших школярів як морально-педагогічну проблему – Л. Верб.

У сучасній науковій літературі під готовністю до сімейного життя розуміють соціально-психологічне утворення в структурі особистості, що інтегрує прийняття цінностей сім'ї як соціального інституту зі спеціальними знаннями та вміннями у сфері психології сімейних взаємин, раціонального ведення домашнього господарства, сімейної педагогіки, міжособистісного спілкування [2].

Однією із найважливіших загальнолюдських цінностей для особистості, безумовно, є сім'я. Тому сьогодні доцільним є необхідність пошуку та обґрунтування нових шляхів, які б забезпечили ефективніше формування адекватних уявлень старшокласників про цінності сімейного життя при підготовці юнацтва до побудови сім'ї з урахуванням їхніх вікових особливостей та сучасних соціокультурних умов.

Ціннісні орієнтації молоді на сімейний і здоровий спосіб життя в дошлюбний період вивчались Г. Сунгатулліною, яка здійснила спробу розроблення моральних основ сімейного способу життя і самобережувальної поведінки молоді, а також проаналізувала роль сімейних структур як провідних чинників у детермінації базових ціннісних орієнтації молодих людей. Нею виявлені гендерні відмінності в комунікації дівчат і юнаків з матерями і батьками, визначено зв'язок морального спрямування ціннісних орієнтації з високими очікуваннями тощо.

Цікавими для нашого дослідження є наукові погляди Т. Демидової. У дисертаційному дослідженні автором представлено результати теоретичного й експериментального вивчення психологічних особливостей процесу

формування уявлень старшокласників про майбутню сім'ю, зокрема досліджено поняття "уявлення про сім'ю", обґрунтовано процес статево-рольової ідентифікації як основного механізму формування уявлень старшокласників про майбутню сім'ю, виявлено показники, критерії та ідентифікації окресленого явища. Дослідницею запропоновано програму активного цілеспрямованого соціально-психологічного навчання, яка сприяє послабленню статево-рольової ідентифікації в родині і розширенню компонентів уявлень про майбутню сім'ю [1].

Підкреслимо, що сучасні негативні тенденції в розвитку інституту сім'ї, руйнування морально-етичних норм і традицій, економічні та соціальні труднощі негативно позначаються на суспільному та особистісному формуванні цінності сімейного життя. Саме тому надзвичайно актуальним наразі постає дослідження питання формування системи сімейних цінностей у молодого покоління, Адже у непростих життєвих умовах саме сім'я протистоїть соціальній напруженості, є для особистості консолідуючим центром, створює чуттєво-емоційний комфорт для кожного, середовище для зростання й розвитку дитини.

Напрацьовані в сучасній науці підходи до виховання у дітей та молоді сімейних цінностей та орієнтацій констатують актуальність пошуку педагогічних умов, спрямованих на формування у них готовності до шлюбу та створення майбутнього сімейного життя. Разом із тим окремі напрями цієї проблеми потребують більш детального та різнопланового вивчення, а саме питання виховання у старшокласників цінностей сімейного життя.

Література

1. Демидова Т. А. Особливості формування уявлень про майбутню сім'ю у старшокласників : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Демидова Тетяна Анатоліївна ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2003. –20 с.
2. Зритнева Е. И. Социология семьи : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по спец. "Социология" / Е. И. Зритнева. – М. : ВЛАДОС, 2006. –160 с.
3. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zacon2.rada.gov.ua./laws/show/2947-14>. – Назва з екрана.

Л. В. Повалій,
м. Київ

ПРОБЛЕМА ЦІННОСТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито окремі теоретичні питання з проблеми цінностей та ціннісних орієнтацій з позицій філософії, соціології, психології та педагогіки. Наведено основні підходи до трактування категорії "цінності" та проаналізовано їхній зміст.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, природа цінностей, аттитюд.

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій є однією з фундаментальних міждисциплінарних проблем і тому вивчається різноаспектно, насамперед з позицій філософії, соціології, педагогіки й психології.

Так, завдяки аксіологічному аспекту розглядається природа цінностей,